

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ

**Tomáš Garrigue Masaryk, jeho život a miesto v kultúrnych dejinách
strednej Európy**

2010

Veronika NAJDENOVÁ

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ

Tomáš Garrigue Masaryk, jeho život a miesto v kultúrnych dejinách
strednej Európy
Bakalárska práca

Študijný program:

Kultúrna a sociálna antropológia

Školiace pracovisko:

Jednoodborové 1. stupeň, bakalárske, externé

Školiteľ:

Mgr. Ladislav Horník PhD.

Nitra 2010

Veronika NAJDENOVÁ

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať predovšetkým môjmu konzultantovi, Mgr. Ladislavovi Horníkovi, za pomoc a odborné vedenie pri vypracovaní mojej práce.

Abstrakt

NAJDENOVÁ, Veronika: Tomáš Garrigue Masaryk, jeho život a miesto v kultúrnych dejinách strednej Európy [Bakalárska práca], Veronika Najdenová - Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta stredoeurópskych štúdií, Katedra areálových kultúr, študijný odbor stredoeurópska areálová kultúra. Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Ladislav Horník, PhD. KAK FSŠ UKF v Nitre 2010, 33 strán

Cieľom bakalárskej práce je bližšie priblížiť život významného filozofa, sociológa a v neposlednom rade i spisovateľa. Meno tejto významnej osobnosti, Tomáša Garriguea Masaryka, bolo a vždy bude spájané so vznikom prvej Česko – Slovenskej republiky.

Pozornosť je venovaná jeho detstvu, postupnému štúdiu cez gymnázium, až po jeho univerzitné štúdium a ďalšie pôsobenie. Bližšie si všímame kritiky ktoré napísal, jeho priateľov, ktorí s ním spolupracovali, ako aj konflikty, ktorých priamou alebo nepriamou súčasťou bol.

Jeho najvýznamnejším počinom, ktorým sa zapísal do Európskych i svetových dejín a obzvlášť do dejín strednej Európy, je vedúca úloha a jeho zásluha na vzniku Československa v roku 1918, pričom však spoločenská atmosféra v republike i vzťah čechov a Slovákov nepriaznivo ovplyvnila vládnymi kruhmi ideológia čechoslovakizmu.

Kľúčové slová: Štúdium, filozofia, kritika, Českoslovakizmus

Abstract

The goal of bachelor's labour is to closer explain the life of important philosopher, sociologist, and in not last order writer. His main function was, that he was the first Czechoslovakian president. He was voted four times in a row. His name was and always have been connected with genesis of first Czechoslovakian republic.

Attention is devoted to time from his childhood thru gymnasium to his university studies and next activities. We pay closer attention on critics he wrote, his friends, who worked with him, same as conflicts, which he was a part of whether in direct or indirect way.

His most important act, which he was written into the European and world history and specially into the history of middle Europe is his head of merit on beginning of Czechoslovakia in 1918, while society atmosphere in republic and relationship between Czech and Slovak was badly affected by government in ideology of Czechoslovak.

Key words: Study, philosophy, criticism, Czechoslovak

Obsah

Úvod	6
1. Rodisko, pôvod a detstvo.....	7
1.1 Štúdium v Brne, Viedni a v Lipsku	8
1.2 Vedecké prvotiny	9
1.3 Zoznámenie sa s Charlie a jeho politické vystúpenia.....	10
1.4 Idea Českoslovakizmu	12
1.5 Rozpad Rakúsko – Uhorska a vznik Československa.....	14
1.6 Masaryk, predseda Česko – Slovenskej vlády	15
2 Osobnostný profil a svetonázor v rôznych vetvách T.G. Masaryka.....	16
2.1 K Slovenskej otázke.....	17
2.2 Vo vzťahu k S. H. Vajanskému.....	18
2.3 Masaryk a kritika Dostojevského	19
2.4 Ďalšie kritiky	21
3 Vedecko – pedagogické pôsobenie	24
3.1 Sociológia v podaní Masaryka	25
3.2 Masarykove autorstvá	27
Záver	32
Zoznam použitej literatúry	34

Úvod

V našej bakalárskej práci sa budeme zaoberať životom, pôsobením, a ak to tak môžeme napísať, úlohou Tomáša Garriguea Masaryka, najprv v Rakúsko - Uhorsku a neskôr v štáte, ktorý vytvoril, v Československu. Pokúsime sa Vám ho priblížiť ako významného človeka, ktorý ovplyvnil život v strednej Európe, najmä v Rakúsko – Uhorsku, potom aj v Česku, a na Slovensku, či vhodnejší je zrejme termín na Československu. Pre mnohých mladých ľudí, a možno aj pre strednú generáciu, je Masaryk človekom alebo len postavou z učebníc. Chceli by sme na neho poukázať z rôznych pohľadov. Predovšetkým, pochopiteľne, ako na prezidenta prvej Československej republiky a, samozrejme, tiež ako na uznávaného filozofa, politika či sociológa. Ako študent, a neskôr tiež ako profesor, bol vzorom pre rôznych mladých ľudí, ktorí v ňom videli veľkú autoritu. O Tomášovi G. Masarykovi sme si našťudovali niekoľko odborných kníh, ktoré sa zaoberali práve ním a jeho životom, či jeho cennými dielami. Keby sme mali písať o všetkom, čo sme sa dozvedeli, nestačil by nám na to určený rozsah práce.

Pozornosť budeme venovať aj jeho spolupráci s Eduardom Benešom, spomenieme Milana Rastislava Štefánika, objasníme termín čechoslovakizmus a nezabudli sme ani na Hilsnerovu aféru či Friedjungenov proces. Zachytíme jeho zážitky z Ruska, ktoré boli pre neho poučné v rôznych smeroch v jeho budúcom živote, aj preto, lebo sa tu stretol s Dostojevským, ktorý nemalo ovplyvniť jeho myslenie. Podaktorí možno viete, že práve pre Masarykovu kritiku rusifikácie Poľska sa začal spor s jedným z jeho najbližších priateľov, so Svetozárom Hurbanom Vajanským.

1. Rodisko, pôvod a detstvo

Tomáš Garrigue Masaryk sa narodil 7.3.1850 v Hodoníne, v oblasti Moravského Slovácka.¹Táto oblasť v tom čase patrila medzi najzaostalejšie kúty regiónu. Neskôr uviedol, že mu v tom čase, v tom prostredí, nikdy nenapadlo, že niekedy bude niečím iným, ako chudobným roľníkom. Hodonín sa v tej dobe nachádzal pri dnešných hraniciach medzi Českom a Slovenskom. Jeho otcom bol uhorský Slovák z Kopčian Jozef Maszárík, ktorý slúžil ako kočiš na cisárskom dvore. Jeho matka Theresia Kopáczek pracovala ako kuchárka. Pochádzala z vtedajšieho Hustopeče, ktoré bolo v tom čase ponemčené. Pochádzala z bohatej meštiackej rodiny. K tomu, že jeho matka bola Nemka, sa v čase svojej najväčšej slávy nepriznával, hoci nemčina bola jeho materinským jazykom, veď matka ho učila túto reč. Jeho otec si želal, aby sa aj on stal roľníkom. Masarykov osud bol však napísaný inak. Malý Tomáš sa už v ranom veku prejavoval ako rodený vodca. Napríklad pri hrách zastával vedúce úlohy a usmerňoval svojich rovnako starých kamarátov. Po skončení školy v Hodoníne, kde si už vtedy jeho talent všimli učitelia, presvedčili Masarykových rodičov, aby dali chlapca na štúdiá. Pred štúdiom v Brne sa krátky čas učil v Hustopeči, za kováča a zámočníka. Postupne študoval na gymnáziách v Brne a neskôr vo Viedni, na Viedenskej univerzite. Vo Viedni zmaturoval v roku 1872. V roku 1876 skončil aj Viedenskú univerzitu doktorátom z filozofie a dizertačnou prácou *O podstate duše u Platóna* (Das Wesen der Seele bei Plato).² Po skončení tejto univerzity sa dostal na ročnú stáž do Lipska a na Lipskú Univerzitu. Učarovala mu filozofia – Platón a antika.

¹ ĎURICA, M. S. : *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 6

² ĎURICA, M. S. : *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 11

1.1 Štúdium v Brne, Viedni a v Lipsku

Tomáš Garrigue Masaryk sa už od mala javil ako chlapec vnímavý, vitálny, zvedavý a nosil v sebe neuspokojenú túžbu po vzdelaní. Tieto jeho povahové črty vypovedali o tom, že bol osobnosťou už v mladom veku. Túžba po vzdelaní ho napokon zaviedla do Brna a neskôr do Viedne. Knihy boli jeho láskou od detstva a využíval každú voľnú chvíľu na to, aby mohol čítať. Zo zdrojov poznáme príhodu, keď utiekol z Viedne domov, lebo mu jeho spolužiaci ukradli obľúbené knižky. Prejavom túžby po vzdelaní bol aj jeho záujem o štúdium cudzích jazykov. Popri češtine (či presnejšie juhomoravského nárečia) a nemčine, ktorou hovorila jeho matka a celé jeho jazykovo zmiešané okolie, sa ešte ako školák z vlastnej vôle začal učiť latinčinu, francúzštinu a neskôr aj poľštinu. Aj toto prispelo k tomu, že ho rodičia poslali do škôl študovať. Do Brna na gymnázium s ním odišla aj jeho matka, ktorá ho veľmi podporovala, pretože chcela mať zo svojho synka pána.³ Bola kultivovanejšia ako jeho otec, ktorý sa ledva naučil čítať a písať. Tu, na gymnáziu v Brne ho začalo dráždiť, ak si profesor Čech upravoval meno, aby si získal priazeň u nového riaditeľa, Nemca. Dá sa povedať, že Brno mu bolo miestom, kde začal cítiť uvedomenie Česky. K uvedomeniu si vlastného Češtva však Masaryk dospel postupne.

Keďže jeho rodina nemala dosť finančných prostriedkov na to, aby ho touto cestou podporovala, privyrábal si ako súkromný doučovateľ. Našťastie v ňom profesori aj tu spoznali vynikajúceho žiaka, a tak ho odporučili majetným rodičom slabších žiakov. Osudovým pre mladého Masaryka bolo, keď sa dostal do rodiny policajného riaditeľa Le Monniereho. Masaryk dostal od učiteľov pre vzdorovitosť a pre konflikty s riaditeľom *consilium abeundi*, t.j. radu opustiť gymnázium skôr, než by ho vylúčili.⁴ Dal najavo profesorom aj samotnému riaditeľovi nevôľu pre zapieranie svojej českosti, protestoval proti povrchnosti a rutinám na gymnáziu. V tejto kritickej situácii mu pomohli Le Monnierovci, ktorí ho vzali so sebou do Viedne, kam sa odsťahovali, lebo otec rodiny dostal miesto

³ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s.26

⁴ ĎURICA, M. S. : *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007 Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 10

policajného prezidenta. Masaryk tu v štúdiu pokračoval. Na jeseň v roku 1869 sa stal proceptorom ich syna vo Viedni. Masaryk si z domova, z juhomoravskej oblasti, priniesol nielen nadanie a pre neho charakteristickú túžbu sa ďalej vzdelávať, ale aj mnoho významných povahových vlastností. Domnievame sa, že bol ovplyvnený aj prostredím v ktorom vyrastal a tiež udalosťami, ktoré ako mladý chlapec prežil. Sám spomína aj na to, ako naňho vplývali vojny, ktoré sledoval v rodnom kraji.⁵ Napríklad rebéliu Poliakov proti Rusku v roku 1863 sledoval z novín. Stál na strane Poliakov, zháňal články o povstaní a začal sa učiť aj po poľsky. Vtedy 16ročný Masaryk sa s niekoľkými kamarátmi chcel dostať na vojnu, aby mohol bojovať proti Prusom. Jeho sociálne zážitky boli však silnejšie ako bojové. Na vlastnom otcovi spoznal a pocítil dôsledky roboty a nevoľníctva. Ako dieťa bol mnohokrát svedkom hrubého správania sa panských úradníkov k otcovi. Z tohto vykreslenia pomerov sa dá konštatovať, že mal vrodenný silne vyvinutý zmysel pre sociálne otázky.

1.2 Vedecké prvotiny

Z mnohých diel, ktoré Masaryk vydal, spomeňme aspoň : *Plato ako vlastenec, Theorie a praxis, O pokroku vývoji a osvetě, Zákony osvěty a budoucnost Slovanstva*. Štúdie svedčia o autorových znalostiach antickej filozofie a o jeho silnom záujme o trojicu Platóna, Aristotela a Sokrata. „*Každý pokrok dopředu, nemusí pokrokem býti k lepšímu.*“⁶

Dostal sa do generálnej rady anglo – rakúskej banky Rudolfa Schlesingera. V rodine Schlesingerovcov sa stal proceptorom ich synov Alfréda a Maxa. Keď dokončil vysokoškolské štúdium, poslal ho ešte pán Schlesinger so svojím synom Alfrédom do Lipska. Tento rok štúdia bol pre neho veľmi významný. Okrem filozofie sa začal zaujímať aj o teológiu. Prednáška *Samovražda ako hromadný sociálny jav súčasnosti* mala veľký ohlas.

⁵ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 27

⁶ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 33

Prednášal ju dva večery po sebe. Niektorí profesori mu radili, aby ju spísal, vytlačil a hlásil sa ňou k docentskej habilitácii. Po návrate do Viedne v roku 1878 prácu skutočne predložil.

1.3 Zoznámenie sa s Charlie a jeho politické vystúpenia

Ako sme už spomenuli, už od čias svojich stredoškolských štúdií si Masaryk privyrábal ako súkromný doučovateľ a vychovávateľ. Vďaka tomuto odišiel s jedným zo svojich chovancov do Lipska.⁷ Tu býval vo veľmi bohatej a váženej rodine Göringovcov. Keď k nim na jar v roku 1877 prišla dcéra ich priateľov americká študentka Charlotte (Charlie) Garrigueová, Masaryka na prvý pohľad zaujala svojím zjavom. Zaľúbil sa do jej intelektu, múdrosti, do jej jemného, ženského správania a ešte pred jej odchodom späť do Ameriky ju požiadal o ruku. 22. marca v New Yorku uzavreli sobáš a Tomáš prijal jej meno Garrigue. Od tejto chvíle sa všade podpisoval ako Tomáš Garrigue Masaryk.

Z ich manželstva bolo celkom 6 detí – Alice, Herbert, Jan, Eleanor, Oľga a Hana. Prijal pozíciu učiteľa klasických jazykov na viedenskom gymnáziu. Do Viedne sa so svojou rodinou presťahoval, aby mohol túto funkciu vykonávať. Vo vysokých univerzitných kruhoch si ho všimli, až keď bola uverejnená jeho habilitačná práca – *Samovražda ako sociálny hromadný zjav súčasnosti* v roku 1881. Dá sa povedať, že práve táto práca ho preslávila a vďaka nej bol vymenovaný za súkromného docenta filozofie na Viedenskej univerzite. Keďže sa touto prácou dostal do povedomia dôležitých ľudí, značne mu pomohla v jeho budúcej kariére, čo samozrejme on ešte v tej dobe nevedel.

O niekoľko rokov neskôr, presne v roku 1882, keď sa Pražská univerzita rozdelila na nemeckú a českú, ponúkli Masarykovi na Českej univerzite, miesto mimoriadneho profesora filozofie.⁸ Upozornil na seba knihou o hypnóze. Zo začiatku sa venoval najmä organizácii vedeckého života v oblasti filozofie – veď v nej bol odborník, ďalej sa venoval okruhu sociológie, politiky, nadväzoval na západnú filozofiu. V Prahe sa postupne zapojil do českého

⁷ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 37

⁸ ĎURICA, M.S. : *T.G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 13

politického života a začal študovať českú problematiku. Mnoho mladých študentov si na univerzite získal populárnymi prednáškami. Rovnako si získal aj Slovákov študujúcich v Prahe, ktorých tu v tých časoch bolo pomerne veľa. Študovali tu v dôsledku intenzívnej maďarizácie v Uhorsku. Medzi nimi, okrem iných bol aj Milan Rastislav Štefánik a Vavro Šrobár. Obaja boli združení v spolku Detvan. Masaryk ich však primäl aj k vydávaniu časopisu *Hlas*, z ktorého bola neskôr skupina nazývajúca sa hlasisti.⁹ Venovali sa materiálne – duchovnému pozdvihnutiu Slovákov. Od roku 1897 bol Tomáš G. Masaryk riadnym profesorom Karlovej univerzity.

Masaryk začal politicky vystupovať v roku 1891, keď verejne vystúpil v mladočeskej strane a bol zvolený za poslanca ríšskeho i českého zemského snemu. Predtým však ešte v roku 1884 založil s filológom Gebauerom časopis *Atheneum* a dôrazne sa postavil proti pravosti rukopisov Královedvorského a Zelenohorského. Obidva falzifikáty vyrobili českí nacionalisti. Postoj, ktorý zaujal, mu priniesol veľa nepriateľov medzi Čechmi a aj na univerzite. Po dlhom boji s celým národom sa mu však podarilo dokázať ich nepravosť. V súvislosti s týmto sporom vznikol aj týždenník *ČAS*, vydávaný Masarykom a jeho priateľmi.¹⁰ Smer reprezentovaný Masarykom a Časom sa stal známy ako politický realizmus alebo tiež buržoázny reformizmus. Išlo tu o reformovanie klasického liberálneho kapitalizmu pomocou sociálneho zákonodarstva, drobnej osvetovej práce a zmiernenie triednych rozporov. Funkcie poslaneckého mandátu sa vzdal po dvoch rokoch pôsobenia, pre intrigy odporcov, ktoré pretrvávali z dôb v boji o rukopisy. Masaryk založil ďalší časopis *Nová doba* a venoval sa vedeckej práci. Napísal diela *O Husovi*, *Pascalovi*, *Havlíčkov*, *O českej otázke a o sociálnej otázke*. V roku 1893 sa vzdal aj mandátu poslanca v ríšskom a zemskom sneme pre rozpory v mladočeskej strane. Medzinárodný ohlas mali jeho vystúpenia, v ktorých hovoril o obviňovaní židov z rituálnej vraždy a s tým súvisiacou antisemitickou kampaňou. Získal si odporcov, keď sa v roku 1899 zastal žida Leopolda Hilsnera obvineného z rituálnej vraždy mladého dievčaťa Agnesy Hruzovej.¹¹ Vyšetrotelia a sudcovia zvalili vinu na

⁹ KOVÁČ, P. : *Slováci – Česi – Dejiny*, Bratislava 1997, AEP, ISBN 80-888880-084, 138 strán, s.53

¹⁰ MASARYK, T. G. : *O škole a vzdělání*, Praha 1990, SPN, ISBN 80-04-25554-X, 136 strán, s. 8

¹¹ ĎURICA, M. S. : *T.G.Masaryk a jeho vztáh k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 15

túlavého žida, aby tak odvrátili pozornosť od vlastnej neschopnosti vypátrať skutočného vraha. Masaryk sa postavil proti primitívnemu antisemitizmu, kleraktizmu a nacionalizmu nehodného kultúrneho národa. Podobne bránil aj srbských a chorvátskych vlastencov, ktorých rakúske súdy súdili na základe vyfabrikovaných dokumentov. Tento spor sa nazýva tiež Friedjungov proces.

V tomto istom roku, (1899) založil Masaryk vlastnú realistickú stranu, ktorej predsedom bol až do roku 1914. Bojoval proti Riegerovi za samourčovacie právo národov, zasadzoval sa za 8 hodinový pracovný čas a za všeobecné hlasovacie právo. Strana sa medzi rokmi 1900 – 1905 nazývala Česká strana ľudová a v rokoch 1905- 1914 Česká strana pokroková.

1.4 Idea Čechoslovakizmu

„ Myslet si, že národ můj je vyvolený pokládal bych za hřích. Žádný národ není vyvolený, každý má svůj úkol a ten má svým způsobem provádět.“¹² V česko - slovenskej, ale aj slovensko - českej histórii je viacero udalostí, pre ktoré budú vždy nepokoje na oboch stranách. Spomeniem udalosť z roku 1843, ktorou je uzákonenie spisovnej slovenčiny. Česká strana považovala uzákonenie slovenčiny za Kollárovu zradu myšlienok čechoslovakizmu a slovanskej vzájomnosti. Oproti tomu bola slovenská strana, ktorá sa obhajovala tým, že keby sa spisovná slovenčina neuzákoniла, podľahli by Slováci maďarizácii. Ale čo je to vlastne ten čechoslovakizmus? Už podľa koncovky izmus môžeme usudzovať, že je to nejaká ideológia či politický smer. Hoci Masaryk presne tento termín neuvádza vo svojich dielach či spisoch, je považovaný za otca tejto myšlienky.¹³ Masaryk vychádza zo sociológie a filozofického presvedčenia, že Česi a Slováci sú synmi jedného národa. Cieľom čechoslovakizmu malo byť spojenie čechov a slovákov do jedného národa. Myslel si, že spojením sa získa silnejšia ekonomika, politika a bude ľahšie odolať germanizácii a maďarizácii. Nedá nám nespomenúť v súvislosti s čechoslovakizmom meno Vavro Šrobár. Práve on, keď sa v Prahe stretol s profesorom Masarykom, prijal myšlienku čechoslovakizmu. Dá sa povedať, že hlásala

¹² MASARYK T.G. : *Ideály humanitní*. Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-036-3, 128 strán, s. 80

¹³ LEIKERT, J. : *Politik s dušou filozofa*, Bratislava 2007, SAV, ISBN 978-80-969847-2-5, 248 strán, s.14

jednotu Čechov a Slovákov. Toto bolo Šrobárovi veľmi sympatické, pretože v ňom stále pretrvával bôľ zo stredoškolských čias, keď bol pre svoje slovenské zmýšľanie vylúčený zo všetkých stredných škôl v Uhorsku.

Nemali by sme však zabúdať na Bernoláka a jeho dielo, ktoré bolo v tom čase 1825 - 1827 najväčším lexikografickým dielom. Šesťzväzkový Slovník Slowenski- Česko-Latínsko – Německo – Uherský seu Lexicon Slavicum, Bohemico Latino – Germanico – Ungaricum. Až o desať rokov neskôr začal vychádzať Jungmanovo Česko – Německý slovník a prvý maďarský slovník podobného rozsahu vyšiel v roku 1862 – 1874.¹⁴

Čechoslováci síce tvrdili, že sú jeden národ, no hovorili sa v ňom zmiešaným jazykom. Problémom spoločného štátu teda bola aj jazyková otázka. Vavro Šrobár sa dokonca vyjadril, že Záhorák skôr porozumie Čechovi ako Slovákov z východu. Poukazoval tým najmä na diverziu slovenského jazyka. Napríklad vieme o príhode Sama Tomášika, keď sa zastavil v Prahe, v roku 1834, cestou do Berlína sa prihovril Češke po česky, a tá ho poučila: „*Bei uns jeder anstandige Mensch spricht Deutsch (U nás každý slušný človek hovorí po nemecky)*.“¹⁵

V konečnom dôsledku táto myšlienka nebola zlá, len keby bola vytrvalosť zúčastnených silnejšia a hlavne jednotnejšia. Stála na začiatku emancipačných snáh Čechov a Slovákov a v istom okamihu zohrala pozitívnu úlohu. Aj keď sa neskôr stala nepotrebnou, nemôžeme na ňu zabúdať, a vyradiť ju zo spoločných dejín Československa.

O čechoslovakizme sa už v prvej fáze objektívne vyjadril doktor Rudolf Horský, ktorý napísal „*Slovenský národ jest starým osobitným národom, a jak známo, každému kdo historii slovenského národa študoval, jest slovenský národ dokonce historicky starším než národ český.*“¹⁶

¹⁴ ĎURICA, M. S. : *Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi*, Bratislava 2008, LÚČ, ISBN 978-80-714-699-5, 64 strán, s.15

¹⁵ ĎURICA, M. S. : *Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi*, Bratislava 2008, LÚČ, ISBN 978-80-714-699-5, 64 strán, s. 30

¹⁶ ĎURICA, M. S. : *Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi*, Bratislava 2008, LÚČ, ISBN 978-80-714-699-5, 64 strán, s. 46

1.5 Rozpad Rakúsko – Uhorska a vznik Československa

Na začiatku svojej politickej dráhy Masaryk ešte obhajoval zachovanie Rakúska. Chcel, aby sa reformovalo na štát rešpektujúci všetky svoje národy. Prvú predstavu o Česko – Slovensku sformoval po vypuknutí prvej svetovej vojny v októbri 1914. Správa o predstave tohto štátu bola adresovaná R.W. Setonovi - Watsonovi, ktorý ju spracoval do podoby memoranda pre britskú vládu. V decembri emigroval do západnej Európy, pretože pochyboval o životaschopnosti Rakúsko - Uhorska. Nadviazal styk so zahraničnými priateľmi Čechov a Slovákov a postavil sa na čelo odboja za rozbitie Rakúsko - Uhorska a vytvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Musel však presvedčiť štáty Dohody, že treba Rakúsko - Uhorsko zrušiť. V roku 1916 založil v Paríži spolu s Milanom Rastislavom Štefánikom a Eduardom Benešom Československú národnú radu, ako najvyšší orgán československého odboja, a stal sa jej predsedom.¹⁷ Podpredsedom bol Štefánik a tajomníkom Beneš. Keďže táto rada bola založená vo francúzsku, jej originálny názov je *Conseil national des pays tchèques*. V máji 1915 adresoval Masaryk britskému ministrovi zahraničia memorandum Samostatné Čechy, kde predstavil budúci štát ako monarchiu spájajúcu Čechy, Moravu, Sliezsko a Slovensko. V tom období sa často používal termín Český a pod. namiesto Česko – Slovenský. Bolo to preto, aby nevznikol dojem, že má vzniknúť ďalšie Rakúsko - Uhorsko. Na podporu získal vyše dva milióny Čechov a Slovákov žijúcich v zahraničí. Dosiahol aj to, že v januári sa vo vojnových cieľoch Dohody objavila požiadavka Čechov a Slovákov. Prezident USA T. W. Wilson sa v roku 1918 vo svojom poslanstve americkému kongresu vyslovil za ich autonómiu. Československá národná rada bola uznaná za oficiálny orgán v lete roku 1918 Dohodovými mocnosťami. Proti tomuto však protestoval M. R. Štefánik, ktorý tvrdo reagoval telegramom z Tokia. Aj keď medzi podpismi našiel svoje meno, nesúhlasil s vyhlásením. Tento Štefánikov čin, bol pravdepodobne začiatkom konfliktu s Masarykom a Benešom.

¹⁷ KOVÁČ, P. : *Slováci – Česi – Dejiny*, Bratislava 1997, AEP, ISBN 80-888880-084, 138 strán, s. 65

1.6 Masaryk, predseda Česko – Slovenskej vlády

Od mája 1917 do marca 1918 bol Masaryk v Rusku. Vybral sa tam organizovať Česko-Slovenské légie. Zažil tam Októbrovú revolúciu a zaujal k nej negatívny postoj. Po bitke pri Zborove cestoval 23 dní sibírskou magistrálou do Vladivostoku. V máji v roku 1918 sa podieľal na príprave Pittsburskej dohody medzi českými a slovenskými krajanskými organizáciami v Spojených štátoch a stal sa jedným z jej signátorov. Tento fakt však o niekoľko rokov poprel.

Predsedom dočasnej Česko – Slovenskej vlády v Paríži sa stal 14. októbra a už 18. októbra vydal vo Washingtone vyhlásenie nezávislosti Česko – Slovenska, v ktorom deklaroval vytvorenie samostatného, demokratického Česko – Slovenského štátu. Toho istého dňa, keď sa stal predsedom Česko - Slovenskej vlády, ho revolučné národné zhromaždenie zvolilo za prezidenta. Avšak z emigrácie sa do Čiech vrátil až 20. decembra. Svoje prvé prezidentské posolstvo tak prečítal členom vlády v Prahe, dňa 22.12.1918.

V zahraničnom odboji v roku 1924 vydal svoje pamäti nazvané *Světová revoluce*. V rokoch 1920, 1927 a 1934 ho parlament zvolil opätovne za prezidenta. V roku 1935 však odstúpil z prezidentskej funkcie, ako uviedol, zo zdravotných dôvodov. Jeho zdravotný stav sa neustále zhoršoval, nepomáhali mu už ani rôzne európske kúpele ktoré absolvoval. Zostal žiť na zámku v Lánoch, kde o necelé dva roky v septembri 1937 zomrel.¹⁸

Desiatky rokov, najmä počas komunistickej totality, sa na Slovensku meno Tomáša Garriguea Masaryka zamlčovalo. Zabudlo sa na jeho úlohu a postavenie v európskych dejinách. Dnes, po návrate demokracie, vychádzajú jeho diela, ktoré sa prekladajú do niekoľkých svetových jazykov. Po tomto politikovi s dušou filozofa sa pomenúvajú námestia, ulice, rôzne spolkové ústavy... Je však smutné, že v hlavnom meste Slovenskej republiky, v Bratislave, nie je nič, čo by nosilo meno tohto významného človeka. Zaslúžil sa predsa o vznik samostatného a spoločného štátu, Československej republiky.¹⁹

¹⁸ ĎURICA, M.S. : *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 37

¹⁹ LEIKERT, J. : *Politik s dušou filozofa*, Bratislava 2007, SAV, ISBN 978-80-969847-2-5, 248 strán, s. 38

2 Osobnostný profil a svetonázor v rôznych vetvách T.G.

Masaryka

Čo sa týka náboženstva, Masaryk bol po matke veľmi pobožný. Vyrastal v katolíckej rodine, dokonca slúžil ako miništrant kňazovi Satorovi.²⁰ Sprvu si ani nevedel predstaviť, že by mohlo existovať aj iné náboženstvo ako katolícke, avšak v článku o Rusku narazil na protestantské náboženstvo a vo svojom katolicizme zostal znepokojený. Náboženským zážitkom bolo pre neho aj stretnutie so židmi. V Čajkoviciach, kde býval, sa všetci vyhýbali domu so židmi oblúkom. Až v Hustopeči sa oslobodil od predsudkov voči židom, keď spoznal židovského chlapca. Doma potom spoznal viac židov a jeho predsudky sa rozplynuli úplne. Zistil, že ako kresťania, tak aj židia sú rôzni - dobrí, menej dobrí, zlí. Z jedného takéhoto zoznámenia sa dokonca vyvinulo veľmi dobré a verné priateľstvo.

Otázka náboženstva ho však dráždila po celý život. Na mnohé otázky nachádzal postupne odpovede, iné preňho zostávali záhadou do konca života. Veľkou udalosťou v Masarykovom živote bol prestup z katolíckej cirkvi k evanjelickej reformovanej. Formálny akt prestupu bol uskutočnený 31. augusta 1880 v evanjelickom kostole v Heršpicých. Nie je známe, čo Masaryka primälo k zmene viery, keď v detstve bol horlivým katolíkom. Do Viedne už odchádzal s pochybnosťami. Na vyhlásenie pápežskej neomylnosti reagoval už ako heretik. Katechétovi na gymnáziu oznámil, že na protest proti dogmám prestúpil ku gréckym uniantom (to sa mu však nepodarilo). Masaryka v jeho heréze utvrdzoval aj jeho obľúbený profesor Brentan. Svoje určite urobilo aj štúdium teológie v Lipsku, lebo to nebolo len školou vedy. Bolo prvým miestom, kde Masaryk prišiel do kontaktu s ďalším náboženstvom - protestantizmom. A nakoniec všetko uzavrel s protestantkou Charlotte.²¹ Keď mali deti, prirodzene sa vyskytol problém, v akej viere ich vychovávať. Nejednotnosť náboženskej situácie bola pre neho nemysliteľná, zrejme sa práve vtedy rozhodol prestúpiť

²⁰ ĎURICA, M. S. : *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*, Bratislava 2007, Lúč, ISBN 978-80-714-653-7, 50 strán, s. 7

²¹ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 41

k protestantstvu. Aj po prestúpení však putá s kresťanstvom úplne nepretrhol. Sníval, hľadal cesty ku kresťanskému ideálu. Vzor mal v Kristovi. Rozpísal sa o ňom aj v práci *Samovražda ako hromadný sociálny jav spoločnosti*. Aj popri nekompromisnej oddanosti vede bol presvedčený o tom, že človek nemôže žiť bez náboženstva.

2.1 K Slovenskej otázke

Živý záujem o Slovensko mal Masaryk už od narodenia. Okrem toho, že Slovensko bolo jeho rodnou zemou, bolo aj krajinou, s nepodstatnou jazykovou odlišnosťou. V čase, keď študoval vo Viedni, si svoje slovenské cítenie nielen uchovával, ale aj politicky vyhradzoval. Ako gymnazista sa začal venovať štúdiu slovanstva. Viedeň bola tiež miestom, kde sa začal zaujímať o Jána Kollára. To, že sa dobre poznal s A. V. Šemberom, mu pomohlo k tomu, že sa mohol lepšie oboznámiť aj s ideovým odkazom Kollára.²²

Rok 1875 bol pre Masaryka významný v tom zmysle, že spoznal osobnosť, ktorá sa mu stala priateľom, ale aj zdrojom, odkiaľ čerpal vedomosti o českom svete. Bol ním už spomenutý pán Šembera, ktorý sa stal pre Masaryka akousi „bránou“, cez ktorú vstúpil do českého sveta. Šembera a Kollár boli blízki priatelia. Dokonca po Kollárovej smrti sa práve on staral o zverejnenie jeho literárnej pozostalosti. Kritickosť v Masarykovej povahe sa však nezaprela ani v Kollárových ideách. Masarykov filozofický prístup k slovanským otázkam bol iný ako Kollárov. Môžeme to cítiť i z jeho recenzií Funck – Brentanovej knihy z roku 1887 *Zákony osvety a budúcnosť Slovanstva* alebo z neskoršej štúdie o *Slavjanofilství Kirijevského*. Akceptoval Kollárovo pozitívne humanitné základy, ideu česko - slovenskej vzájomnosti. Nesúhlasil však s prekladmi Nemecka a jeho rolou, ktorú zohralo vo vývoji slovanstva. Vrazil, že Slovania a aj Rusko čerpali prostredníctvom Nemecka grécko – rímsku kultúru. Pre povzdvihnutie Nemecka uviedol ako dôvod reč (každý vzdelaný hovorí nemecky). Masarykovi bol Karel Havlíček bližší ako Kollár. Spolu s ním zdieľal potrebu česko - slovenskej jednoty. Ich predstavy sa však líšili v jednom dôležitom bode, a tým bol jazyk. Kým pre Havlíčka bolo dôležité zachovanie česko - slovenského jazyka a zavedenie Štúrovej

²² NEJEDLÝ, Z. : *T. G. Masaryk - Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s.69

spisovnej slovenčiny považoval za chybu, Masaryk tvrdil, že nech si Slováci píšú, ako chcú. Išlo mu hlavne o politické spojenie a jazykový vývoj chcel ponechať budúcim generáciám.

V auguste v roku 1887 prišiel Masaryk prvýkrát do Turčianskeho Svätého Martina. Dôvodom jeho príchodu bolo, že sa chcel lepšie spoznať so Slovákmí. Nielen preto, aby na nich mohol pôsobiť, ale aj preto, že si hľadal pre seba a svoju rodinu pravidelný letný byt. V dobe, keď Masaryk prišiel do Martina, bola situácia na Slovensku veľmi zlá. V desaťročí, keď sa Česko v mnohých smeroch vyvíjalo, bola na Slovensku vážne ohrozená národná existencia. Priemyselná revolúcia, ktorá robila Česko silnou monarchiou, na uhorských hraniciach silno pribrzdila. Bolo to zapríčinené aj tým, že kým Česko malo prírastok obyvateľov asi 52 %, na Slovensku to bolo len 10,5 %. Mnoho Slovákov odchádzalo z Uhorska do Ameriky za prácou. V dôsledku tohto populačného vývoja potom trvalo klesal počet príslušníkov inteligencie. Kultúrnym a politickým centrom v tom čase bol Turčiansky Sv. Martin. Tu vychádzali *Národné noviny* a *Slovenské pohľady*, vznikol tu aj ženský spolok Živena a okrem iných tu pôsobili napr. S. H. Vajanský, Jozef Škultéty či Matúš Dula.

2.2 Vo vzťahu k S. H. Vajanskému

Prvým uznávaným politikom a kultúrnou osobnosťou bol S. H. Vajanský. Najmä on ovplyvňoval v osemdesiatych rokoch národný život Slovákov. Masaryk prišiel práve do tohto prostredia. Keďže v tom čase pôsobil ako univerzitný profesor v Prahe, poznal slovenčinu a zaujímal sa aj o problémy života na Slovensku, mal ľahký vstup medzi domácich ľudí. Masaryk s Vajanským sa spriatelili a zbližovali ich sympatie k Dostojevskému a po politickej stránke to, že Masaryk nesúhlasil s Rieglovou konfúziou Slovákov. Rieglovi išlo o dosiahnutie rovnoprávnosti medzi Čechmi a Nemcami. Slovenskej otázke venoval samostatný výklad, lebo ju považoval za príliš chúlостivú. Tvrdil, že Slovensko má plné právo mať vlastný jazyk. Nech by bol pomer Čechov oproti Slovákom a Maďarom akýkoľvek, Česi musia rozlišovať jazykovú stránku. Masaryka s Vajanským zbližovali aj ideové otázky. Zhodovali sa v posudzovaní postavenia Slovákov v Uhorsku, mali spoločný záujem na zlepšení ich situácie a dostatok vôle na tomto ciele pracovať. Okrem týchto názorov ich oboch spájaj aj záujem o Rusko ako o veľkú slovanskú zem. Spriatelili sa aj ich rodiny, ale priateľstvo netrvalo dlho,

iba dva roky. Masaryk v roku 1889 pomáhal v Prahe Vajanskému obstaráť peniaze na stavbu Národného domu v Martine. Príchod Vajanského do Viedne bol pre Masaryka a jeho spoločníkov Kaizla a Kramára skvelou príležitosťou aj na výmenu názorov o politickej stránke česko – slovenských vzťahov. Podľa neskorších zistení sa vtedy Kramář domnieval, že k spojeniu Česka a Slovenska vedie ešte dlhá cesta. Z jeho listu vyplýva že Vajanský bol proti spojeniu. Následne Masaryk v liste Kaizlovi napísal, že je rád, ako ich s Kramářom ohodnotili a že sa nesmú dozvedieť, že ich takpovediac študujú. Z tejto konverzácie vychádza, že asi 2 roky po zoznámení sa Masaryka s Vajanským začínajú ich prvé vážnejšie kolízie. Bližšie vzájomné poznávanie sa viedlo začiatkom 90. rokov k úplnému rozpadu ich priateľstva. Kritika rusifikácie Ruska spravovaného Poľskom bola hlavnou príčinou rozvratu ich priateľstva. Vajanský Masarykovi vyčítal nesvedomitú triviálnosť, na čo sa on vyjadril o Vajanskom, že jeho byzantizmus je totožný so židovskou nenávisťou. Po tejto výmene slov, ktoré boli uverejnené Vajanským v *Národných novinách* a zo strany Masaryka v *Čase*, sa Masaryk odmlčal a na ďalšie útoky Vajanského už nereagoval. Vajanský ale nedokázal svoje city ovládať tak chladne ako Masaryk. Jeho počiatkové sympatie za zmenili na nenávisť. Dlhoročný spor vyriešila až vojna. V nej sa postavil Masaryk za vytvorenie samostatného Československého štátu. Keď Masaryk prišiel po ôsmich rokoch vzniku Česko - Slovenska do Martina, aby odhalil pamätník Vajanského, dr. Blaho ho privítal a Masaryk vo svojom prejave povedal, že odhalenie pomníka dávneho priateľa je aktom vďačnosti. Na to Vajanského syn V. S. Hurban verejne vydal otcovo svedectvo o zmene názoru, v ktorom priznal, že v spore s Masarykom sa v otázke Ruska mýlil.

2.3 Masaryk a kritika Dostojevského

Kritike literatúre sa najviac venoval v období rokov 1894- 1898. Toto sú roky, kedy sformuloval najviac svojich filozofických a literárno – kritických názorov. V čase, keď už bol poslancom, sa tejto činnosti venoval menej. Diela najvýznamnejších mysliteľov a tvorcov literatúry mu boli najcharakteristickejším prejavom duše človeka. Keďže ich diela skúmal kriticky, robil to nie ako literárny znalec, ale predovšetkým ako filozof, sociológ a programovo sociálny reformátor. O čo mu išlo vyjadril v diele *O studiu děl básnických*.

V literatúre hľadal odpovede autorov na životné otázky. Zaujímalo ho, nakoľko môžu tieto knihy ovplyvniť život obyčajných ľudí. Masarykov talent písať a prednášať, chuť napísať hodnotné dielo a jeho vzdelanie ho predurčovali k napísaniu nejakej veľkej kritiky. Pre neho boli realistickí autori ľuďmi, ktorí vedeli vytvoriť a umelecky zidealizovať obraz existenčných problémov svojich súčasníkov, ich duchovné a mravné ťažkosti. Takto podaná realita mala obohacovať a pomôcť. Po menších kritikách v ročníku *Čas* ho oslovili o kritiku Dostojevského. Masaryk o ňom a o jeho dielach zbieral informácie roky a neskôr chcel všetko spolu publikovať v pripravovaných *Slovanských štúdiách*. Nechal sa však na vydanie kritiky nahovoriť. Dielo začal s najväčšími chvíľami Dostojevského. Tým bolo uväznenie na Sibíri.²³

V úvode pripomenul najdramatickejšie momenty Dostojevského života. Jedným z nich bol nepochybne jeho pobyt na Sibíri. Sibírske prostredie mu bolo, dá sa povedať, akýmsi psychickým ošiškom, odkiaľ neskôr čerpal námety pre svoje literárne diela. Možno nebyť tohto uväznenia, bol by žil v spoločnosti ovplyvňovaný ideami iných vzdelaných ľudí, a jeho diela by neboli až také hodnotné, aké sú teraz. Masarykovi na ňom veľmi imponovalo práve to, že jeho myšlienky neboli skazené inými filozofiami, že život žil a nie ho pozoroval a neučil sa o ňom z kníh.²⁴ Dostojevský bol pre neho umelcom i mysliteľom. Radil ho k tým najväčším vzorom. Dostojevský bol predstaviteľom smeru, ktorý hľadal scelenie názorov na celom Rusku. Bol presvedčený, že zjednotenie ľudstva dosiahne ideami a nie násilím. Masarykove glosy a sudy o Dostojevskom diele boli väčšinou kladné. Pravdepodobne to bude tým, že Masaryk vtedy bojoval proti mravnému úpadku českého liberalizmu a proti materialistickému pozitivizmu a v Dostojevskom našiel v tomto boji spojenca. V prejave o reforme dokonca odporúčal publiku, aby čítali Dostojevského diela.

²³ Dostojevský bol na Sibíri uväznený pre účasť v socialistickom hnutí

²⁴ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 362

2.4 Ďalšie kritiky

Masaryk Dostojevského nie raz použil ako kritérium, podľa ktorého posudzoval ďalšie práce. Podľa typických znakov môžeme takmer s istotou určiť Masarykovo autorstvo na niektorých nepodpísaných kritikách či referátoch. Napríklad posúdenie románu Paula Bourgeta - *Žák*. Masaryk ako kritik tu venoval pozornosť dvom typom chlapcov. Prvý mal taký názor, že život treba naplno využiť a dopracovať sa k úspechu. Bol nihilistom²⁵ a za Boha považoval jedine seba. Každý iný ideál mu bol smiešny. Druhý chlapec a aj hlavná postava diela je Robert Greston. Navonok sa javil ušľachtilo. Ako pozorovateľ bol schopný život a dianie pozorovať a analyzovať z filozofických výšin. Všetky cnosti, neresti, dobro, zlo, krása mu boli iba javmi vhodnými pre štúdium. Ľudská duša ho zaujímala len ako stroj, fyzikálny experiment. Ako vychovávateľ zviedol mladé dievča, ktoré nezvládlo pocit hanby a spáchalo samovraždu. Greston bol zatknutý a súdený. Súd ho ale oslobodil a neuväznil. Na ulici ho však zastrelil brat znásilneného dievčaťa.²⁶ Masaryk konfrontuje toto dielo s Dostojevského dielom *Zločin a trest*.²⁷ Kým Bourget bojuje proti nihilizmu rozumom, Dostojevský ho prekonal okrem rozumu aj citom. Masaryk rozdiel medzi nihilistami ukázal aj prostredníctvom spáchaných zločinov. Francúzsky nihilista je rafinovaný, pretože znásilnenému dievčaťu vsugeruje samovraždu, za čo ho zákon nemôže potrestať. Ruský nihilista ubíja človeka na základe teórie – a trestu sa dočká. Od ďalšieho posudzovania upustil a nechal čitateľa, aby sám pochopil, komu sa má citom a rozumom prikloniť. „*Ale hřích je hřích a neodčiní se než pokáním*“.²⁸

²⁵ NIHILISTI – nihilizmus, je viera v nič, v ničotu na rozdiel od neexistencie viery

²⁶ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990: Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 363

²⁷ V Románe *Zločin a trest* R. R. Raskoľnikov zabije Alenu Ivanovú. Nezanechá po sebe žiadne stopy, nemôžu ho odsúdiť. Vyšetrovateľ Petrovič preto zatkne nevinného muža, ktorý sa pod tlakom k vražde prizná. Toto je Raskoľnikova skúška svedomia. Po vnútornom boji sa nakoniec k vražde priznal. Bol odsúdený na nútené práce na Sibíri.

²⁸ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990: Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 364

Z ďalších nepodpísaných referátov, ktoré môžeme podľa zdrojov pripísať Masarykovi, je napríklad recenzia knihy K. V. Raisa *Výnimkáři*. V tejto recenzii odmieta nadmernú ba až zbytočnú citlivosť a romantický opis dedinského života. Raisovu knihu napriek tomu oceňuje, pretože autor nezatvára oči pred drsnými podmienkami dedinského života. Vyzdvihuje Raisovu majstrovskú charakteristiku ľudí, jeho vedomosti o spôsobe života na dedine. V závere recenzie sa pýta, prečo hrdinom románu nepodložil psychologický základ. Z prispievateľov do časopisu *Čas* to mohol byť ťažko niekto iný ako Masaryk.²⁹

Masarykovi sa pripisuje autorstvo nepodpísaného textu, referátu k vedeckej práci J. W. Drapera – *The History of The Conflict between Religion and Science*, (*Dejiny konfliktu medzi náboženstvom a vedou*). Na pokračovanie bol zverejnený v *Čase* 11. – 18. júna 1892. Ocenil autorove encyklopedické vedomosti, vyzdvihol etické hodnoty spisu a knihu vítal ako jasný a úprimný anglický realizmus. V niektorých faktoch sa rozchádzal s autorom, napríklad aj v tom, kedy sa v dejinách začal spor medzi vedou a náboženstvom. Drapper začiatok uvádzal do doby, keď kresťanstvo začalo pre seba dobýjať politickú moc. Masaryk oproti tomu tvrdil, že to bolo v čase, keď sa veda začala zaoberať záhadami sveta.

Ďalšou, tentoraz podpísanou recenziou, Masaryk reagoval na Jana Herbera *Do třetího i čtvrtého pokolení*. Kniha je pokusom zachytiť život ľudu Brumovic od doby Márie Terézie až po 70. roky 19. storočia – príslub sociálneho románu. Bol presvedčený, že kniha bude pôsobiť blahodarne a chcel, aby aj ľudia v iných krajoch mohli čítať podobnú literatúru. Vo svojich rôznych kritikách sa musel zaoberať aj otázkami, ktoré súviseli s náboženstvom.

V roku 1891 vyšla kritika dominikána Fr. Filipa Koněčného *Jak píše profesor dr. Masaryk o katolické vědě a víře*. Autor v nej zoširoka polemizoval s kapitolou Masarykovej *Konkrétnej logiky*, zamýšľal sa nad vzťahom vedy a náboženstva. Koněční na jednej strane písal o nepravdách, ktoré tu boli podľa neho písané, na druhej strane sa ale dištancoval od antimasarykových článkov Čecha. Nakoniec s radosťou uviedol, že Masarykova *Konkrétna logika* neobsahuje nič, čo by kohokoľvek oprávňovalo neveriť Masarykovi a jeho učenie

²⁹ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 364

považovať za nemravné.³⁰ Masaryk tieto Koněčného poznámky vzal na vedomie s uznaním. Dodal iba, že katolicizmus nepravdivosti škodí viac obhajcom samým ako jemu.

Ostrejšie ako práce Koněčného Masaryk posúdil spis A. Lenza *Socializmus v dejinách lidstva*. Lenz písal knihu s hnevom voči každému, kto nebol rímsky katolík. Učenie Lykurga a Platona mu boli priam „ľudožravým, ohavným a odporným“. Masaryk tento jeho spis charakterizoval ako zmes nevedomostí a úzkoprsého výstredníctva. Konštatoval, že pre napísanie dobrej knihy nestačí len hnev. Lenz bol, samozrejme, týmto komentárom dotknutý. Dokonca požiadal redaktora *Athenaea*, aby vydal svedectvo o tom, že sa Masaryk dotkol jeho cti klamlivo a nešetrne. Masaryk reagoval tak, že ho vyzval, aby verejnosti povedal, kde a kto prednášal „ľudožravé učenie“, ak nemyslel práve na neho a Českú univerzitu. Takmer súčasne so vstupom realistov do českej politiky sa hlásilo o slovo pokrokové hnutie. Hlavným aktérom bola študentská mládež. Začali vydávať *Časopis českého studentstva*. Masaryk bol pre ňu nemalou autoritou a už v druhom čísle uverejnili jeho článok *Několik myšlenek o úkolech českého studentstva*. Keď skupina staršej generácie pokrokárov začala vydávať časopis *Nové proudy*, Masaryk podrobil prvé čísla kritike. Vyčítal im nepresnosť a neúplné vedomosti. Najostrejšie kritizoval Leonarda. Bol veľmi pobúrený a nahnevaný, pretože Leonard sa vyjadril k tomu, aké je ľahké dať sa rozviesť. Masaryk ho priam okríkol a mládež poučal o tom, že nie rozvod, ale čistota musia byť heslom českej mládeže. Varoval ju pred polygamiou, hovoril, že rozvod sa nesmie stať všeobecným prostriedkom.

³⁰ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 366

3 Vedecko – pedagogické pôsobenie

Počas rokov 1891- 1893 predniesol Masaryk celkom 11 väčších prejavov. Väčšinou sa v nich zaoberal potrebou reforiem školstva a vzdelávacieho systému. Zameriaval sa hlavne na gymnáziá a v ich činnosti hľadal nedostatky. Videl ich napríklad v príliš jednostrannej výučbe a všimol si, že málo pozornosti je venovanej citovému vývoju študentov. Príčinu videl v náročnom zaťažení študentov históriou a klasicizmom. Oproti tomu neposkytovali školy žiakom dost' priestoru na praktické vedomosti. Porovnal súčasné školy so školami v stredoveku a upozornil na fakt, že v minulosti školy neumožňovali mimoškolské aktivity a teraz ich je mnoho. Od poézie cez prózu až po divadlo sa môžu žiaci venovať rôznym aktivitám. Masaryk bol tiež presvedčený o tom, že ľudský duch a telo majú byť pestované rovnomerne. Hygiena na školách nebola veľmi vyhovujúca a ani telocvik bol dobre premyslený. V tejto súvislosti sa kriticky postavil k Emilovi Rouseaovi, ktorý tvrdil, že manuálna práca je lepšia a že práve škola môže za nechuť žiakov k takémuto druhu práce.³¹ Masaryk predniesol niekoľko prednášok o možnostiach úprav učebných osnov. Medzery nachádzal v gramatike aj v dejepise, no odmietol snahy vytlačiť z učebných programov prírodovedné vedy v prospech humanitných. V záujme rozvoja myslenia presadzoval kreslenie. Malo byť formou prejavu ducha. Ducha náuky kládol pred slovo. „*Snad bychom mluvili i my méně kdybychom si byli uvykli vyjadřovat se víc obrazně než abstraktně.*“³²

Doba tiež žiadala, aby sa začalo s výučbou sociálno – politického predmetu. Škola s humanitným poslaním bola pre Masaryka školou na ďalších sto rokov. Školstvu v Česku venoval zvláštnu pozornosť. Vláda sa o školy v Česku ani zďaleka nezaujímalá tak, ako sa o ne starala vláda v Nemecku. Centralizovaná správa sa ukázala ako zarážajúco nevzdelaná v oblasti českého kultúrneho života. Napríklad potreba smerníc na výuku češtiny vyriešila centralizovaná správa tak, že odkázala učiteľom aby sa riadili smernicou na výučbu nemčiny.

³¹OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 337

³²OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 337

Masaryk túto situáciu prirovnal k lekárovi, ktorý lieči rôzne chorých pacientov jedným liekom. Odmietol predstavu, že ide o malé národy. Zvláštnu pozornosť venoval problému druhej českej univerzity. Prvýkrát sa tomuto problému venoval ešte v článku časopise *Athenaeu*. Rivalita medzi dvoma českými univerzitami by zvyšovala úroveň vyučujúcich profesorov a priamo úmerne k tomu aj úroveň vzdelanosti študentov. Aj toto bol dôvod, prečo Masaryk vyzýval vládu, aby posúdila požiadavku na druhú univerzitu.³³ Výzvy však vo Viedni ostali nevypočuté. Po roku opäť výzvu zopakoval. Tentoraz však jej potrebu dal do súvislosti s podstatou českej otázky. Čechov bolo v tom čase okolo 5,5 milióna a mali len jednu univerzitu. Porovnal štáty Švédov, Holanďanov, Švajčiarov a Nemcov, ktoré mali štyri až päť univerzít, s Českom, ktoré malo len jednu. Nakoniec sa vlády pýtal, prečo sa k úsiliu po vyššom vzdelaní a rozvoji vedy a kultúry stavia k Čechom tak macošsky. Ďalšou témou, na ktorú sa Masaryk zamerl vo svojich prejavoch, bola otázka sociálna. Vlode vytýkal nevedomosť sociálnych pomerov. V jej nevedomosti sa utvrdil vo chvíli, keď nechala skoro všetko rozhodovanie na vôli zamestnávateľa a na kontrole úradov. Ďalšou vecou bolo, že bezpečnosť štátu, ako predloha zákona, občianske práva viac ohrozoval ako chránil. Pozitívne ocenil iba zámer vlády upraviť zákon o zabezpečení robotníkov pre prípad invalidity alebo staroby.

3.1 Sociológia v podaní Masaryka

V sociálnej otázke kládol Masaryk tiež dôraz na vzdelávanie, a hlavne na mravnú výchovu. Majetnejšie vrstvy by sa mali vzdať egoizmu a chudobní by sa mali tiež viac snažiť o mravnosť. Vedúcu úlohu pri všetkej snahe pripisoval štátu a cirkvi.³⁴

Upozornil aj na zvláštnu stavbu sociálnej spoločnosti v Česku. Český národ bol stredným stavom, početné zastúpenie mali robotníci, roľníci a živnostníci. V dôsledku

³³ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 338

³⁴ OPAT, J. : *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 343

rozličného historického vývoja boli Nemci oproti Čechom modernejšími podnikateľmi. Česi sa vtedy touto cestou ešte len vydávali. Prihovárал sa za Čechov, chcel, aby sa tieto rozdiely brali do úvahy pri existujúcich národných sporoch a že rozdiely medzi nimi by nemali byť posudzované ako niečo absolútne politické.

U Masaryka bol pri chápaní sociológie východiskom Comte. Ani nie tak svojím učením, ale najmä tým, že bol jej zakladateľom, a tá bola pre Masaryka vedou nad všetky vedy. Išlo mu najmä o spoznanie ľudskej spoločnosti. Sociológia bola pre neho veda, ktorá učí človeka žiť, pracovať a odhaľuje zmysel a hodnotu tohto všetkého. V diele *Základy osvěty a budoucnosti slovanstva* stanovil tri princípy, na ktorých vybudoval celú svoju sociológiu.³⁵

- Individualizmus – zárodok našiel u Comta a v jeho sociológii. Len jednotlivec je pozitívny, konkrétny, zatiaľ čo spoločnosť je len konkrétna. Masaryk povedal, že: „*Ten neb onen docela určitý člověk jedná neb trpí nikoli však abstraktum společnost*“³⁶
- Dobro – Funck – Brentan povedal, že cena vecí sa mení podľa potrieb, chutí a vôľ jednotlivca. S týmto názorom Masaryk nesúhlasil. Ako sa má jednotlivec zlepšiť, ak nevie, čo je pre neho dobré? Ten, kto vôbec nevie, čo je dobro samo o sebe, nemôže si veci ani ceniť. Keďže Masaryk neuznával spoločnosť ako živý tvoriaci organizmus, nemohol uznávať ani kolektívnu morálku. A kolektívnosť, to je záujem a dobro všetkých. Aj keď nie celého ľudstva, aspoň národa alebo časti skupiny. Individuálna morálka – keby si každý jednotlivec dával vlastné morálne zákony, to by bol anarchizmus. A preto, čím je človek viac individualista, ale nechce prepadnúť morálnemu rozvratu, môže ho zachrániť len etika, ktorá nemení jeho vôľu.³⁷
- Súlad – ako cieľ ľudského snaženia a vývoja. O súlad sa najviac stará národ, pretože sa najviac usiluje o súlad jednotlivcov v ňom, zdokonaľujú sa mravy, náboženské názory, práca, umenie, styk... Tieto tri princípy, ktoré stanovil, tvoria úplnú sociálnu sústavu. Pokiaľ ide o smer protisocialistický, nie spoločnosť, ale jednotlivec, nie hmotné ani

³⁵ NEJEDLÝ, Z. : *T.G.Masaryk, Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s. 495

³⁶ NEJEDLÝ, Z. : *T.G.Masaryk, Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s. 495

³⁷ NEJEDLÝ, Z. : *T.G.Masaryk, Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s. 497

hospodárske usporiadanie sveta, ale mravné dobro, to sú Masarykove sociálne princípy.³⁸

3.2 Masarykove autorstvá

Masaryk vo Viedni nevypel len filozoficky. Po rokoch tu mal vzácne možnosti zoznamovať sa s kultúrou, s kultúrnym životom a taktiež s dejinami. Najväčšou z jeho známostí bol profesor češtiny a českej literatúry na Viedenskej univerzite A. V. Šembera. Návrh s mimoriadnym miestom na univerzite v Prahe prišiel nie dlho po smrti tohto pre Masaryka cenného priateľa. Funkciu prijal, dostal slušný plat, 800 zlatých. V tom čase tento jeho plat znamenal slušné bývanie a zabezpečenie štvorčlennej rodiny. Finančné problémy mal však aj naďalej. Vo Viedni zanechal dlh 5000 zlatých a ich splácanie ho ťažilo. Podstatné zlepšenie priniesol rok 1884, keď Masaryk zdedil 62000 zlatých. Odkázal mu ich jeho bohatý študent, ktorý spáchal samovraždu a pre ktorého bol Masaryk vzorom.

Z Funck – Brentanovej recenzie knihy najlepšie vidieť, kam až Masaryk dospel v probléme chápania nacionalizmu. Odmieta tu myšlienky o vyvolených národoch, o nadradených národoch iným národom a tak isto odmieta aj predstavy o delení národov na mravné a nemravné. Podobné delenie nazýval ako prázdne, nesvedomité. Stál za ideou rovnoprávnosti a z nej vyplývajúcou rovnoprávnosťou národov. Kniha Théophila Funck – Brentana, francúzskeho filozofa, sociológa a politika má názov *La civilisation et ses lois*. Kniha nie je čisto teoretická, je aj praktická a hovorí o zákonoch civilizácií. Slovanom tu bola pridelená dôležitá úloha v prítomnosti a ešte viac v budúcnosti, a to nie len v českom svete, ale v celej civilizácii.³⁹ V článku *Theorie a praxis* najlepšie vyjadril pozitívne riešenie problému. V diele ide o potrebu mravného jednania jednotlivca rovnako ako o jednanie celej spoločnosti. Právo a spravodlivosť staval nad štátnu moc.

Masarykovo autorstvo sa nedá uprieť ani knihe s názvom *Praktická filozofie*. Aj napriek tomu, že pod ňou nie je podpísaný, okrem výstižného titulu o jeho autorstve svedčí aj obsah a duch textu a tiež forma jazyka. Touto praktickou filozofiou chcel Masaryk prispieť

³⁸ NEJEDLÝ, Z. : *T.G.Masaryk, Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s. 499

³⁹ NEJEDLÝ Z. : *T.G.Masaryk, Kniha druhá*. Orbis 1950, 564 strán, s. 125

k objasneniu toho, čo je mravné a čo je s mravnosťou v rozpore. Etiku budoval hlavne na sociológii. Podobný názov dal aj svojim prednáškam : *Praktická filozofia na základe sociologie*. Kurz prednášok rozdelil na tri základné, navzájom prepojené okruhy. Boli to názvy 1. Príroda a človek, 2. Rodina, 3. Spoločnosť.

- V prvom okruhu, teda v prednáške Príroda a človek, venoval pozornosť tomu, ako sa navzájom ovplyvňuje človek s prírodou. Vyjadril sa, že človek sa musí pred prírodou neustále brániť, že hlavne vlastnou vinou, nie vinou prírody ľudia umierajú. Týmto vyjadrením narážal na vyrúbanie lesov pri Francúzsku, kde sa po tomto skutku zmenila klíma, poklesla pôda a klesol aj počet obyvateľov. Úvahy o vzťahu človeka s prírodou boli pre Masaryka vlastným pochopením sociológie a etiky. Bol presvedčený, že vplyv prírody na človeka je konštantný, že v čase sa mení len nepatrne. Tvrdil, že spoločnosť stojí hlavne na duševných vlastnostiach. Odmietal zaužívané školské delenie psychiky. Sám zistil dve stránky, rozumovú a citovú. Primárnu úlohu priradil citovej stránke a druhú rozumovej.⁴⁰
- Čo sa týka druhého okruhu, Rodiny, sústredil sa hlavne na sociálny aspekt. Na základe rôznych spisov a štatistík sledoval vývoj populácie. Všimol si približne rovnaký počet mužov a žien. Zameril sa na skúmanie sobášov a okolností ich uzatvárania. Ďalej sa zaoberal rozvodmi, dĺžkou manželstiev, plodnosťou, morálkou manželských a nemanželských detí, na prostitúciu a inými aspektmi spoločnosti. Zvláštnu starostlivosť venoval štúdiu nemanželských detí. Zaujal k nim ľútosťový postoj, zistil, že sa o ne starajú oveľa horšie ako o manželské, čo sa týka ich výchovy. Za zlo modernej spoločnosti považoval moderné zabránenie počatiu. V samostatnej kapitole sa zaoberal prostitúciou. Masaryk sa k nej postavil ako k niečomu hriešnemu, zlému, ako k niečomu, proti čomu sa má spoločnosť brániť. Za hlavnú ochranu považoval výchovu mladých dievčat. Monogamiu považoval za tú najsprávnejšiu formu spolužitia manželov.⁴¹ Tvrdí, že tam, kde monogamia sa stala platnou, tam je mravné

⁴⁰ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G.Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 76

⁴¹ OPAT, J. : *Filozof a politik T.G.Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 83

správanie všetkých členov rodiny, či už sú to manželia ako partneri, alebo deti. Podľa neho v takto fungujúcej rodine je aj lepšie postarané o deti, lebo ich vychováva jedna matka a jeden otec. Citovo hlbšie vzťahy v rodine majú potom blahodarný vplyv aj na spoločnosť ako na celok. V inej kapitole sa venoval uzatváraniu manželstva. Domnieval sa, že sobáš by mali uzatvárať predovšetkým biologicky zrelí partneri. Odsudzoval prípady, keď si mladá žena okolo 25 rokov brala za manžela chlapa o 30 rokov staršieho a naopak.

- O spoločnosti povedal, že ňou môže byť len skupina rovnakých ľudí, založených na vzájomnom porozumení členov. V mravnej spoločnosti sú ľudia, ktorí si navzájom rozumejú a v nemravnej tento znak chýba. Z tohto si vieme domyslieť, že spoločnosti delil na mravné a nemravné. V riešení teoretickej otázky vychádzal z premisy, že spoločnosť vždy bola, nikdy nevznikala. Odmietal názory, že spoločnosť je hospodársky útvar. Taktiež kritizoval názory, ktoré sa pokúšali spoločnosť charakterizovať ako formu len mravnú či náboženskú. Masaryk zdôrazňoval, že spoločnosť nie je abstraktum ako napríklad cnosť, ale že je to konkrétny kolektív, reálne množstvo ľudí.⁴²

Predtým ako sa Masaryk stal prezidentom, mal za sebou približne 35 ročné skúsenosti s vychovávateľstvom a tiež už dlhoročnú kariéru učiteľstva. Položme si otázku, aký bol učiteľ? Sám o sebe sa vyjadril, že ako mladému mu bolo vždy zle, keď mal ísť prednášať. Myslel si, že aj študenti museli na ňom badať jeho nervozitu a strach. Často vraj nevedel, o čom má rozprávať a bál sa, že študentov nezaujme. A inokedy, keď mu bolo od nervozity zle, jednoducho sa na prednášku nedostavil. Namiesto núteného prednášania viedol so svojimi študentmi rozsiahle rozhovory. Premýšľal s nimi o konkrétnych otázkach, bolo mu oveľa milšie, ak sa ho priamo na niečo pýtali, alebo sa aj on vypytoval ich. Tvrdil, že aspoň videl, ako myslia a čo si myslia.

⁴² OPAT, J. : *Filozof a politik T.G.Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, ISBN 80-7023-044-4, 472 strán, s. 88

Svoju autoritu si v českej spoločnosti Masaryk udržal, ale dopady starých afér zostali citlivé a bolestivé. Viac ako ostatné útoky naňho doliehala izolovanosť od odbornej a kultúrnej verejnosti. Masaryk tak nemohol počítať s postom redaktora v odbornej rubrike v *Národních listech*. Po takmer roku a pol pripravovanej práce vypovedal dohodu s nakladateľstvom *Otho* o vedení českej náučnej encyklopédie. V dobe vypätej atmosféry v roku 1886 sa medzi Masarykom a *Othom* vzťahy vyhrotili. Masaryk pobúrený situáciou trval na poslednom vydaní čísla *Athenaea*, tak ako ho napísal. Na začiatku roku 1887 došla nakladateľstvu *Otha* trepezlivosť a vyčítala mu jeho pomalosť a nedostatočnú prípravu prác konaných pod Masarykovým vedením. Masaryk rezignoval a priznal tiež svoju vinu pri nezdare práce. Tento list Masaryk zaslal až na svojej ceste do Ruska a zároveň odporučil ako svojho nástupcu profesora Otakara Hostinského. Bola to dobrá voľba, lebo Hostinský bol vynikajúci český estetik a mal bohaté redaktorské skúsenosti, takže spĺňal predpoklady na náročnú prácu na encyklopédii. Nakladateľstvo *Otho* však Hostinského neprijalo a tak sa Masaryk veľmi ťažko zmieroval s tým, že nebude môcť riadiť a organizovať chod podniku, v ktorom bol zainteresovaný. Sklamanie z nenaplnených predstáv priviedlo Masaryka k myšlienke na trvalý odchod do zahraničia. A tak na jar v roku 1887 odišiel Masaryk do Ruska.⁴³ Tu sa stretol s Tolstým, ktorého si od prvého kontaktu ctil a vážil. Rusko, ako aj iné krajiny, sa snažil spoznávať ako duchovný svet priamo cez Tolstého, Turgeneva a v neposlednom rade cez Dostojevského. Práve Dostojevského spisy sa stali základom jeho hlbokého spoznania spisovateľovho diela a aj Ruska. Z nedostatku slobody a z pocitu otroctva v Rakúsku sa chcel Masaryk už v roku 1879 odsťahovať do vlasti svojej ženy – do Ameriky. Od tejto cesty ho odhovoril Kaizl. Z roku 1889, keď prebiehali jednanie o vstupe realistov na politickú scénu, s radosťou uvítal výzvu literárneho vedca P.A. Vistovatova, aby sa uchádzal o miesto profesora filozofie a pedagogiky na univerzite v Dorpate (dnešné mesto Tartu). Na cestu do Ruska sa ale nevydal. Masaryk bol o udalostiach v ruskom školstve priebežne informovaný maliarom Schwaigerom. V roku 1888 bol Masarykov záujem o odchod do Ruska najsilnejší. Práve zahraničné cesty, dôkladnejšie spoznávanie Ruska, ale aj poľského, ukrajinského a slovenského prostredia priviedli Masaryka k prehodnoteniu politických

⁴³ DOUBEK V. : *T.G. Masaryk a Česká a Slovenská politika 1882 – 1910*, Praha 1999, Academia, ISBN 80-200-0726-1, 188 strán, s.50

aspektov panslovanských ideí a k poznaniu rozdielnosti a protichodnosti politických záujmov v jednotlivých krajinách. Pod dojmom vlastných skúseností Masaryk opäť prehodnotil svoje politické stanovisko a aj úsudky o Rusoch samotných. A tak sa dostávame k Masarykovým politickým súdom, ktoré úzko súvisia s jeho ďalšími aktivitami.

Záver

Tomáš Garrigue Masaryk, významná osobnosť stredoeurópskych dejín, významne ovplyvnil celú jednu epochu českých a slovenských dejín, pričom jeho nasledovníci sympatizanti ho neraz vnímali ako svojho učiteľa, až „tatička“. Pozoruhodne, v podobnom duchu, sa o T.G.Masarykovi ako učiteľovi, k jeho 70. výročiu, vyjadril jeho žiak, neskôr literárny historik Václav Tille: *„V Masarykově podání stávaly jse...přísné filozofické problémy živých horečným zájmem duše způsobovaly radost, bolest, nadšení i zuřivou touhu vyrovnat jse s nimi, řešit je jako nejhlubší zájmy vlastního života. Účinkovaly však ne jeho přednesem, stylem jeho přednášek, neb metodou jeho seminárních cvičení. Rozněcovali se žhavě v našich mladých duších proto, že je zbavil všeho školského prachu vší autority slavných jmen, vší přítěže „pomocní literatury“.* Mluvil vždy tiše, bezvýrazně, úmyslně neosobně, zvolna jakoby bez vlastního zájmu ale obnažoval každou otázku zcela lidsky, jako cosi živého, úsilovně nutného právě v té chvíli. Pro něj neexistovala mrtvá věda, studium čehosi co nemá přímí vztah k současnému horkému životu, k osobnímu zájmu. Donutil nás...odhodit onou rezervu, kterou si ukládáva žák vůči učiteli skrýváje před ním své nitro...Nechtěl být učitelem, jenž naléva žákům svou vědu, ale starším druhem, jenž ze svých zkušeností pomáhá mladšímu v době těžkého, bouřlivého duševního kvasu.“⁴⁴

Jeho „mnohofunkcionalita“ sa prejavila i tým, že bol okrem univerzitného pedagóga, tiež odborným spisovateľom, novinárom a filozofom. Z jeho najznámejších diel môžeme uviesť práce ako: *Samovražda, Základy konkrétnej logiky, Česká otázka, Otázka sociální, Moderní člověk a náboženstvo, Evropa, Rusko a Evropa* či *Svetová revolúcia*. Vo svojich dielach sa najčastejšie venuje sociologickým, historickým, literárno – kritickým a aj filozofickým, vedeckým, náboženským a morálnym problémom. Okrem rozsiahlejších diel napísal ešte veľké množstvo článkov, rôznych príspevkov do časopisov, veľa kritik a spísal aj prednášky. V neposlednom rade bol aj poslancom v rakúskom ríšskom sneme, no hlavne prvým prezidentom Československej republiky.

⁴⁴ OPAT, J. *Filozof a politik T.G.Masaryk 1882 – 1893*, Praha 1990, Melantrich, s. 131

Môžeme taktiež konštatovať, že T.G. Masaryk je jedným z popredných prívržencov myšlienky čechoslovakizmu. V emigrácii sám rozpracoval memorandum *Independent Bohemia*, ktorého obsahom a cieľom bolo vytvorenie Česko – Slovenského štátu. Po vzniku Česko – Slovenskej republiky sa čechoslovakizmus stal oficiálnou štátnou ideológiou zakotvenou priamo v ústave. Ako to už býva, mal aj svojich priaznivcom, aj odporcov. Keby však nebolo Masaryka a mnohých ďalších jeho spolupracovníkov, s veľkou pravdepodobnosťou by Slováci a Česi nedosiahli spoločnú národnoštátnu samostatnosť a boli by ohrozovaní veľkým kultúrno – politickým vplyvom rakúskych (nemeckých) a uhorských (medarských) vládnych a politických kruhov. Jeho spolupričinením sa rozpadlo Rakúsko – Uhorsko a na jeho troskách vznikol nový Československý štát.

Keď si Masaryk našiel v Bystricike pri Martine letný byt a nadviazal tu známosti s Jozefom Škultétyom a so Svetozárom Hurbanom Vajanským, Vajanský sa mu v priebehu krátkeho času stal veľmi blízkym priateľom. Dokonca sa spriatelili aj ich rodiny. Týchto dvoch mužov spájali napr. Dostojevský, ktorého knihy obaja radi čítali, pričom pre Masaryka bol Dostojevský osobou, ktorú často krát používal ako kritérium pri posudzovaní svojich prác. Zhodovali sa aj v kritickom postoji politiky Riegra. Po čase sa ale medzi nimi objavili rozdiely, a napr. ako sme spomínali, pohádali sa na kritike a názoroch na Poľsko.

Zhrnúť a zhodnotiť všetky myšlienky a postoje, ktoré sme zistili o osobnosti akou bol T.G. Masaryk, v jednej práci je zložitý, a plne si uvedomujeme, že uvedená problematika si v budúcnosti vyžaduje ešte ďalší odborný výskum. Keby sme však porovnali to, k akej veľkej zmene v strednej Európe prispel, s tým, ako jeho meno dnešná mládež pozná, resp. nepozná, zostali by sme azda i v rozpakoch. I preto veríme, že našou prácou sme v rámci daných možností azda prispeli k tomu, aby sa slovenská spoločnosť trochu hlbšie oboznámila s jeho osobnosťou, prípadne sa vzdala niektorých „predsudkov“, ktoré voči jeho osobe a pôsobeniu má, a tak zároveň prispeli k objektivizácii jeho miesta v kultúrno – politických dejinách strednej Európy.

Zoznam použitej literatúry

1. DOUBEK, Vratislav. 1999: *T.G.Masaryk a Česká Slovanská politika 1882 – 1910*. 1. vydanie Praha: Academia 1999. 188 strán. ISBN 80-200-0726-1, s. 30
2. ĎURICA, Milan S. 2007: *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*. 1. vydanie Bratislava: LÚČ, 2007. 50 strán. ISBN 978-80-714-653-7, s.7,8,10,11,15,16
3. ĎURICA, Milan S. 2008: *Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi*. 2. vydanie Bratislava: LÚČ, 2008. 64 strán. ISBN 978-80-714-699-5, s.13, 30
4. KOVÁČ, Dušan. 2007: *Dejiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny 2007. 423 strán. ISBN 978-80-7106-899-0.
5. KOVÁČ, Dušan. 1997: *Slováci - Česi – Dejiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997. 138 strán. ISBN 80-888880-084, s.11,14
6. LEIKERT, Jozef a kol. 2007: *Politik s dušou filozofa*. Bratislava: Spoločnosť Pro Historia a Historický ústav SAV 2007. 248 strán. ISBN: 978-80-969847-2-5, s.12,15
7. MASARYK, Tomáš Garrigue. 1990: *Ideály humanitní*. 2. vydanie Praha: Melantrich 1990. 128 strán. ISBN 80-7023-036-3, s.12
8. MASARYK, Tomáš Garrigue. 1990: *O škole a vzdelání*. 1. vydanie Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1990. 136 strán. ISBN: 80-04-25554-X, s.11
9. NEJEDLÝ, Zdeněk. 1950: *T.G.Masaryk : Kniha druhá*. 2. vydanie Praha: Orbis 1950. 564 strán, s.17, 26, 27
10. OPAT, Jaroslav. 1990: *Filozof a politik T.G.Masaryk 1882 – 1893*. 1. vydanie Praha: Melantrich 1990. 472 strán. ISBN 80-7023-044-4, s.8-10,16,20-25,28,29,32
11. TIBENSKÝ, Viktor. 1990: *Sila viery, sila pravdy (Život a dielo najdôslednejšieho otca biskupa Jána Vojtáška mučeníka cirkvi a národa)*. Senefeld-R, 1990. 407 strán. ISBN 80-85222-00-0.
12. ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ Valerián. 2004: *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bratislava: Veda 2004. 687 strán. ISBN 80-22401-95-X.